

Ergenlerde Yaşamda Anlam, Maneviyat, Kişilik Arasındaki İlişkiler*Zehra Çakmak¹, Halil Ekşi²***Öz**

İnsan, yaşamı boyunca bir anlam arayışı içindedir. Ruhsal sağlığı için kendisinin ve diğerleriyle olan ilişkisinin konumunu belirlemek, bu konumu anlamlandırmak durumundadır. Yapılan birçok araştırmaya göre yaşamda anlam ile öznel iyi oluş, umut, yaşam doyumu, mutluluk gibi olumlu duygularla pozitif yönlü; depresyon, bağımlılık, kaygı, intihar gibi olumsuz duygularla negatif yönlü ilişkili olduğu görülmektedir. Psiko-somatik, psiko-nevrotik birçok hastalığın sebeplerinin büyük ölçüde stres ve sıkıntı kaynaklı olduğunu düşünürsek yaşamda anlam çağımızın en önemli konularından biridir diyebiliriz. Bu çalışmada ergenlerde yaşamda anlam, maneviyat, kişilik arasındaki ilişki, maneviyat ve kişiliğin yaşamda anlam üzerinde yordayıcı etkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini lise eğitimi gören 15-18 yaş aralığında 582 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma verileri Yaşamda Anlam Ölçeği, Maneviyat Ölçeği ve On-Maddeli Kişilik Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizi için SPSS Statistics 26 programı kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre anlam varlığının maneviyat ölçeğinin tüm boyutları, kişilik alt boyutlarından “yumuşak başlılık” ile pozitif yönlü anlamlı ilişkili olduğu ve maneviyat alt boyutlarından “anlam”, “manevi hoşnutluk”, “manevi başa çıkma” değişkenlerinin anlam varlığını pozitif yönde yordadığı bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Yaşamda anlam, Maneviyat, Anlam varlığı, Anlam arayışı, Kişilik

Relationships Between Meaning in Life, Spirituality and Personality in Adolescents**Abstract**

Human beings are in search of meaning throughout their lives. It is imperative for his/her mental health that he/she determines his/her position and relationship with others, and seeks to make sense of this position. Many studies have found a positive correlation between meaning in life and positive emotions such as subjective well-being, hope, life satisfaction, and happiness, and a negative correlation between meaning in life and negative

¹ **Yetkilendirilmiş Yazar:** Zehra Çakmak, <https://orcid.org/0000-0002-1431-8138> Sabahattin Zaim Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık YL, MEB

² Prof. Dr., Halil Ekşi, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimler Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, E-Mail: halileksi@marmara.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-7520-4559>

emotions such as depression, addiction, anxiety, and suicide. In light of the fact that many psychosomatic and psychoneurotic diseases can be attributed to stress and psychological distress, it seems logical to suggest that meaning in life is one of the most important issues facing us today. An analysis of the relationship between meaning in life, spirituality, and personality in adolescents coupled with a predictive analysis of spirituality and personality on meaning in life was carried out in this study. The sample of the study consists of 582 high school students between the ages of 15-18. The research data were obtained using the Meaning in Life Scale, Spirituality Scale, and Ten-Item Personality Inventory. SPSS Statistics 26 software was used for the analysis of the data. According to the results of the analysis, it was found that all dimensions of the spirituality scale of the existence of meaning are positively correlated with "soft-heartedness" from the personality sub-dimensions, and the variables "meaning", "spiritual satisfaction", "spiritual coping" from the sub-dimensions of spirituality positively predict the existence of meaning.

Keywords

Meaning in life, Spirituality, The existence of meaning, Search for meaning, Personality

العلاقات بين المعنى في الحياة والمعنويات والشخصية عند المراهقين

تلخيص

يبحث الإنسان عن المعنى طوال حياته. عليه أن يحدد موقفه وعلاقته بالآخرين وفهم هذا الموقف من أجل صحته العقلية. وفقاً للعديد من الدراسات ، المعنى في الحياة والمشاعر الإيجابية مثل الرفاهية الذاتية والأمل والرضا عن الحياة والسعادة ؛ يتبين أن هناك علاقة سلبية مع المشاعر السلبية مثل الاكتئاب والإدمان والقلق والانتحار. ويمكننا القول أن المعنى في الحياة هو أحد أهم القضايا في عصرنا بالنظر إلى أن أسباب العديد من الأمراض النفسية والجسدية والعصبية ترجع إلى حد كبير إلى التوتر والضغط. تم في هذه الدراسة فحص العلاقة بين المعنى في الحياة ، والروحانية ، والشخصية ، والتأثير التنبئي للروحانية والشخصية على المعنى في الحياة لدى المراهقين. تتكون عينة البحث من 582 طالباً تتراوح أعمارهم بين 15 و 18 عاماً من الحاصلين على الثانوية العامة. تم الحصول على بيانات البحث باستخدام المعنى في مقياس الحياة ، ومقياس الروحانية ، ومقياس الشخصية المكون من عشرة عناصر. تم استخدام برنامج SPSS Statistics 26 لتحليل البيانات. وفقاً لنتائج التحليل ، كان وجود المعنى مرتبطاً بشكل إيجابي وهام بجميع أبعاد مقياس المعنويات ، و "القابلية" من الأبعاد الفرعية للشخصية ، ومتغيرات "المعنى" ، و "الرضا المعنوية" ، و "المواجهة المعنوية" من أبعاد الروحانية الفرعية تنبأ بشكل إيجابي بوجود المعنى النتائج.

الكلمات المفتاح

الشخصية, البحث عن المعنى, وجود المعنى , الروحانيات (المعنويات), المعنى في الحياة

Giriş

İnsan varolduğundan beri “ben kimim?”, “varlığımın anlamı nedir?”, “kainattaki konumum ne?” gibi varoluşsal soruları kendine sormuş, kendisinin diğerleriyle olan ilişkisini, irtibatını anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu anlamda anlam insanlığın en önemli meselelerinden biri olmuş ve bilim insanları tarafından üzerine çalışılmıştır: “Yaşamda anlamın bir tanımı var mıdır? Varsa, o nedir?”

Modern hayatta imkanların çok olmasına rağmen insanların büyük bir kısmı anlamsızlık duygusu yaşamaktadır. Psiko-somatik, psiko-nevrotik birçok hastalığın nedenlerinin stres ve sıkıntı kaynaklı olması anlamsızlık duygusunun çağımızın en önemli nevrozlarından biri olduğunu göstermektedir. Üçüncü Viyana Ekolü olarak bilinen Logoterapi psikoterapi ekolüne göre insanın varoluşsal en önemli ihtiyacı “anlam istemini” tatmin etmesidir. Bu açıdan insanın sağlıklı bir hayat yaşaması “varoluşsal boşluk” hissinden kurtularak hayatın anlamlı yönlerini keşfetmesi ile ilgilidir. Bu ekole göre her insan bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde anlam arayan bir varlıktır. Varoluşsal olarak bir anlama inanma gereği hisseder. İnsandaki bu “anlam istemi” kişiyi en zor şartlarda

bile hayata tutunabilecek bir amaca yöneltebilir (Bahadır, 1999). Yapılan birçok araştırmada olumsuz olaylarla baş etme becerisi ile anlamın arasında pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür (Bulman ve Wortman, 1977; Thompson, 1985). Yine birçok araştırmada yaşamda anlam ile depresyon, intihar, bağımlılık gibi olumsuz duygular arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur.

Yaşamda anlamın literatürde çeşitli anlamları mevcuttur. Logoterapinin kurucusu Frankl (2012) yaşamdaki en önemli şeyin yaşamda anlam arayışı olduğunu belirtir. Frankl'a göre anlam arayışı insanda temel içsel bir güdüdür. Yaşamda anlam arayışının bir savunma mekanizması, tepki oluşumundan doğan bir süreç olduğunu söyleyenlerin aksine Frankl, anlam arayışının tam da hayatın sağlıklı yönünü oluşturduğunu belirtir (Frankl, 2012: 113). Varoluşçu psikaytr Yalom (1999) insanın hayatında bir anlam bulamadığı takdirde kaygı ve stres hissedeceğini söyler. Yalom'a göre anlam iki alan üzerine gruplandırılabilir: "kozmetik anlam" ve "dünyevi anlam". Kozmetik anlam, insanın evrendeki konumunun anlamını açıklarken, dünyevi anlam ise insanın "benim yaşamımın anlamı nedir?" sorusunun cevabını verir (Kıraç, 2013: 165,168).

Logoterapiye göre insanın yaşamda anlam arayışı içinde olması, varoluşsal bunaltı yaşaması bir hastalık değildir ya da bir hastalığa yol açmaz. Her çatışma nevrotik değildir, kişinin gelişimine olumlu etki edebilir. Logoterapi, danışanın varoluşunun "gizli anlamını" bulma açısından analitik bir süreçtir. Bu yönüyle psikanalize benzer. Ancak logoterapinin temel amacı, insanın itkileri ile içgüdülerinin doyumu ya da id, ego, süperego arasındaki uzlaşmayı sağlamak değildir. İnsanı bir anlam bulma çabasından oluşan bir varlık görmesi bakımından psikanalizden ayrılır (Frankl, 2012:116-117).

Yaşamda anlam ile ilgili alan yazına bakıldığında yaşamda anlamın diğer olumlu psikolojik özelliklerle güçlü yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Yaşamda anlamın yaşam doyumu, öznel iyi oluş, mutluluk, umut, baş etme gibi değişkenlerle pozitif yönlü; kaygı, depresyon, intihar düşünceleri, alkol ve madde bağımlılığı gibi değişkenlerle negatif yönlü ilişkide olduğu yönünde bulgulara ulaşan birçok çalışma mevcuttur (Harlow, Newcomb ve Bentler, 1986; Mascaro ve Rosen, 2005; Klefteras ve Katsogianni, 2012; Marsh, Smith, Piek ve Sounders, 2003; Edwards ve Holden, 2001; Philips, 1980; Robak ve Griffin, 2000; Steger ve Kashdan, 2007).

İnsan hayatında en önemli kavramlardan biri de maneviyattır. Maneviyat, Latince "spiritus" kelimesinden gelmektedir. Spiritus'un Latince anlamı ise "nefes almak" tır (Dedeli ve Karadeniz, 2009). Maneviyat daha çok bireysel inanç, yaşamda anlam, aşkın olana inanma ve ona bağlılık gibi konularla ilişkilendirilir (Düzgüner, 2013:1).

20. yüzyılın başlarına kadar daha çok din ile eş anlamlı olarak kullanılan maneviyat, günümüzde birçok alan üzerinden ilişkilendirilerek tanımlanmaktadır. Din ile maneviyat ayrı kavramlar olmakla birlikte birbirinden bağımsız değildir. Din daha çok resmi olarak yapılandırılmış, dini kurumlarla özdeşleşmiş dini ritüellerden, inançtan oluşmaktadır (Zinnbauer ve ark., 1997: 551). Buna karşılık maneviyat dini uygulamaları da içermekle birlikte din kavramına göre daha geniştir (Baker, 2003: 51). Elkins (1998) maneviyatın bir grup, din, kültür ile sınırlandırılmayacağını, nihai amacı merhamet olan insana özgü bir olgu olduğunu belirtir. Fry'a (2003) göre maneviyatın asıl amacı, kişinin yaşamını anlamlı kılmak ve ruhsal olarak kurtuluşunu sağlamaktır (Elkins, 1998; Fry,2002; akt. Ekşi ve Okan; 2021: 524).

Psikoloji biliminde birçok teorisyen maneviyatın insan psikolojisine etkisinden dolayı görünmezlikten gelinemeyeceğini belirtmişlerdir. Varoluşçu teorisyen Frankl'a göre maneviyat kişinin üst anlama ulaşabilmesi

açısından gereklidir (Ekşi ve Okan, 2017: 166). Bireysel psikoloji savunucularından Alfred Adler ise manevi yönelimin bireyin sosyal uyumunu kolaylaştırdığını belirtir. Fromm ve Maslow' a göre din, insanın kendini gerçekleştirmesi için ihtiyaç duyduğu bir olgudur (Hauque, 2012: 154). Pozitif psikolojiye göre kişi karakter özelliklerini ne kadar kuvvetlendirirse mutluluğa o kadar kolay ulaşır. Maneviyat da bu karakter özelliklerinden biridir (Park ve Peterson, 2016:324). Transpersonel psikolojiye göre maneviyyat "aşkın" bir ihtiyaçtır. Mistik, huşu, vecd, tecrübe, hayret gibi kavramlar transpersonel psikolojide ampirik olarak kavramsallaştırılmıştır (Wulff, 2006: 243-244).

2000'li yılların başından itibaren psikoloji ve maneviyyat arasındaki ilişki giderek daha net gözlemlenebilir hale gelmiştir. Psikoloji ve manevi uygulamalar daha entegre duruma gelmiş, psikolojinin dini dışlayıcı anlayışı giderek azalmaktadır (Ağılkaya-Şahin, 2020: 37). Bununla birlikte ülkemizde de maneviyyatın psikoloji ve insan gelişimi üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar artmaktadır.

Birçok araştırmada, olumlu Tanrı inancının, kutsal metin okumanın, dua etmenin, manevi eylemlerde bulunmanın insan psikolojisi üzerindeki olumlu etkisi kanıtlanmıştır (Horozcu, 2010). Bonelli ve arkadaşları (Bonelli vd, 2013) 1962 ve 2011 yılları arasında yapılmış birçok nicel araştırmayı incelemiş ve araştırmaların sonucuna göre depresyon semptomları ile manevi yönelim arasında ters bir ilişki olduğunu görmüşlerdir. Araştırmaların sonuçlarına göre manevi yönelim arttıkça depresyon semptomları da azalmaktadır.

Maneviyyat alanında yapılan çalışmalarda maneviyyatın duygusal iyi oluş (Hodges, 2002), yaşamdan memnun olma (Ayten ve Yıldız, 2016), streste baş etme ve refah hali (Fry, 2000), anlam (Kıraç, 2013), özgüven (Mutluer, 2006) gibi olumlu durumlarla pozitif yönlü ilişkili olduğu; depresyon (Bonelli vd, 2013), madde kullanımı (Leigh, Bowen ve Marlatt, 2005), olumsuz duygu durum (Lawler ve Younger, 2002), kaygı (Brown, Carney, Klem ve Parrish, 2013) gibi olumsuz durumlarla negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Kişilik, literatürde birçok tanımı olan bir kavramdır. İnsanın kendisini, kendisiyle ve diğerleriyle olan ilişkisini anlamlandırmak için kişilik üzerine çeşitli yorumlar getirilmiştir. Feshbach'a (1991) kişilik bireyde fiziksel, sosyal, kültürel çevrenin etkisiyle oluşan özellikler bütünüdür. Dubrin'a (1994) göre kişilik bireyin yaşama biçimidir. Wortman (1998) kişiliği kişinin fiziksel, ruhsal, zihinsel farklılıklarının yaşamına ve davranış biçimlerine yansımaları olarak tanımlar (Çelik, 2008: 116). Kişilik kuramcılarında Burger'a (2016) göre kişilik kendinden kaynaklı tutarlı davranışlar ve kişilik içi süreçlerdir. Burger'a göre eğer bir davranış tutarlaysa yani süreklilik arz ediyorsa kişiliktir. Bir diğer nokta da kişiliğin bireyin kendisinden kaynaklı olduğudur. Çevre şartları elbette önemli olmakla birlikte burada kastedilen, davranışların içinde bulunan duruma göre değişmediğidir. Örneğin, korku hissedecek bir durumla karşılaşan kişinin hissettiği korku duygusu bu durumun bir sonucudur ancak korkuyu ifade etme şekli kişilik içi bir süreçtir.

Kişilik psikologları tutarlı davranışların ve kişilik içi süreçlerin kaynağının ne olduğuna dair yaptıkları araştırmalara göre birçok kuram geliştirmişlerdir (Burger, 2016: 24). Bu kuramlar kişiliğin altında yatan mekanizmaları ve bu mekanizmaların insan davranışının ortaya çıkmasında ne derece etkili olduğunu açıklar (Burger, 2016: 35).

Psikoanalitik kuramın savunucusu olan Freud kişiliği üç kısımda değerlendirir: Bilinç, bilinç öncesi ve bilinç dışı. Bu ayırım topograf model olarak da adlandırılmaktadır. Freud' a göre kişinin düşüncelerinin büyük bir kısmı ve en önemli olan kısmı bilinç dışında bulunur. Kişi bilinçaltına kolayca ulaşamaz. Davranışlarımızın çoğu

bilinçdışı etkisiyle şekillenir. Freud topografik modele ek olarak yapısal modeli oluşturur. Bu modele göre kişilik; benlik (ego), alt-benlik (id), üst benlik (süperego) olarak sınıflandırılır. Freud'a göre kişi tek kişilik yapısına sahip olarak doğar. O da alt-benliktir. Alt benlik kişinin bencil tarafını temsil eder. 2 yaş ve altı çocuklarda çevreyle etkileşime geçtikçe kişiliğin ikinci kısmı olan benlik (ego) gelişmeye başlar. Egonun görevi içinde bulunan durumun gerçekliğini dikkate alarak alt-benliğin dürtülerini dengelemektir. 5 yaş civarında ise kişiliğin üçüncü kısmı olan üst-benlik oluşur. Üst benlik toplumun değer yargılarını temsil eder (Burger, 2016: 77- 79).

İnsancıl yaklaşım bireyin biricikliğine vurgu yapar. İnsancıl yaklaşım savunucularından Carl Rogers, bireyin doğuştan gelen kendini gerçekleştirme güdüsü olduğunu söyler (Whitworth, 2008: 924). Kendini gerçekleştirme, ideal benlik ile gerçek benlik arasındaki dengeyi sağlamaktır. Bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde yaşadığı deneyimleri kişiliğini oluşturur. İnsancıl yaklaşıma göre benlik insan davranışlarını etkileyen psikolojik bir süreçtir (Eryılmaz, 2009).

Sosyal öğrenme kuramına göre insan davranışları toplumsal olarak oluşur. Bireyin davranışları ve çevre kişiliği etkiler. Davranış ve çevreye ek olarak kişiliği etkileyen üçüncü faktör ise kişinin bilişsel yapısıdır. Kişilik; davranış, çevre, bilişsel yapının karşılıklı etkileşimi ile oluşur. Birey başkalarını gözlemleyip model alarak kişiliğini oluşturur. Davranışı öğrenmesinde ise bilişi rol oynar (Bandura, 1986; Akt. Eryılmaz, 2009: 66).

Ayrırcı özellik yaklaşımı kişiyi belirli kişilik özelliğini ne derece gösterdiğine göre sınıflandıran bir kişilik yaklaşımıdır. Ayrırcı özellik yaklaşım psikologları kişilik özelliklerinin zamana ve duruma göre değişmediğini varsayar. Bu yaklaşıma göre kişinin davranışları durumlara göre değişmeyip kararlılık gösteriyorsa bu kişilik özelliğidir (Burger, 2016: 235).

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma ergenlerde kişilik, yaşamda anlam ve maneviyat arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik ilişkisel tarama modeli ile yapılmıştır. İlişkisel tarama modeli, birden fazla değişkenin dış müdahale olmaksızın değişimlerini ortaya koyan bir araştırma modelidir (Creswell, 2017). Araştırmada yaşamda anlam bağımlı değişken, kişilik ve maneviyat ise bağımsız değişkendir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklem grubu, 15-18 yaş aralığında lise düzeyinde eğitim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklem grubu basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Araştırmaya 423'ü (%72.7) kız, 159'u (%27.3) erkek olmak üzere toplamda 582 öğrenci katılmıştır. Araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin 77'si (% 13.2) 9.sınıf, 91'i (% 15.6) 10.sınıf, 168'i (% 28.9) 11.sınıf, 246'sı (% 42.3) 12.sınıfta eğitim görmekte olup; % 43.1'i Anadolu Lisesi'nde, % 21.5'i İmam Hatip Lisesi'nde, % 17.5'i Fen Lisesi'nde ve % 17.9'u diğer lise türlerinde (meslek lisesi, sosyal bilimler lisesi, güzel sanatlar lisesi, açık öğretim lisesi) eğitim görmektedir. Araştırmada, veriler çevrim içi anket yoluyla elde edilmiştir. Katılımcılar araştırmaya gönüllü olarak katılmış, gizlilik ilkesine uyulmuştur. Tablo 1'de araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgileri gösterilmektedir.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri

Tablolar	Gruplar	F	%	
Cinsiyet	Kız	423	72.7	Veri
	Erkek	159	27.3	
	Toplam	582	100	
Sınıf	9. sınıf	77	13.2	
	10. sınıf	91	15.6	
	11. sınıf	168	28.9	
	12. sınıf	246	42.3	
	Toplam	582	100	
Okul Türü	İmam Hatip	125	21.5	
	Anadolu	251	43.1	
	Fen	102	17.5	
	Diğer	104	17.9	
	Toplam	582	100	

Toplama Araçları

Bu başlık altında araştırmada kullanılan ölçme araçlarına yer verilmiştir.

Yaşamda Anlam Ölçeği

Steger, Frazier, Oishi ve Kaler (2006) tarafından yaşamda anlam düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilen Yaşamda Anlam Ölçeği (YAÖ) Terzi, Tekinalp ve Leuwerke (2011) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek için yapılan güvenirlik ve geçerlilik çalışmaları sonucunda ölçeğin anlamın varlığı ve anlam arayışı olmak üzere iki alt boyuttan ve 10 maddeden oluştuğu sonucuna varılmıştır. 7'li likert tipinde olan ölçeğin 9. maddesi ters puanlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı; yaşamda anlamın varlığı alt boyutu için .75, yaşamda anlam arayışı alt boyutu için .82 dir.

Maneviyat Ölçeği

Maneviyat Ölçeği Şirin (2018) tarafından hayatın anlamı, nihai gerçeği aramak, aşkın ile kurulan bağ, inancın özelleştirilmesi, yaratılışı kavramak gibi maneviyatın çeşitli boyutlarını değerlendirilmek amacıyla geliştirilmiştir. 7 alt boyuttan oluşan ölçeğin 27 maddesi vardır ve 5’li likert tipindedir. Ölçeğin yapı geçerliliğini kontrol için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, uyum endekslerinin uygun olduğu görülmüştür ($\chi^2/sd= 2.75$; RMSEA= 0.05; SRMR = 0.04; GFI=0.90; AGFI=0.88; CFI=0.91; IFI= 0.91; NFI=0.90; RFI=0.85). Ölçeğin güvenilirlik çalışmalarının sonucuna göre Cronbach Alpha 0.90; Guttman 0,91; Spearman Brown 0,89; test-tekrar test güvenilirlik katsayısı $r=.95$ olduğu görülmüştür. Ölçeğin benzer ölçekler geçerliliği korelasyon $r=.75$ $p<.01$ dir (Şirin, 2018: 1283).

On- Maddeli Kişilik Ölçeği

Gosling ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilen “On-Maddeli Kişilik Ölçeği”, Atak (2013) tarafından Türk kültürüne uyarlanmıştır. Ölçeğin deneyime açıklık, dışadönüklük, duygusal dengelilik, sorumluluk, yumuşak başlılık olmak üzere beş alt boyutu vardır. Her alt boyutun iki maddesi vardır. Ölçek, 7’li likert tipi şeklindedir. Ölçeğin yapı geçerliliğini kontrol için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır ($X^2/sd: 2,20$, AGFI .92, NNFI .91, GFI .95, RMR.04, CFI .93, RMSEA .03). Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı deneyime açıklık alt boyutu için 0,83, yumuşak başlılık alt boyutu için ,81, duygusal dengelilik alt boyutu için 0,83, sorumluluk alt boyutu için ,84 ve dışa dönüklük alt boyutu için 0,86 şeklindedir (Atak, 2013).

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS Statistics 26 programı kullanılarak çözümlenmiştir. Değişkenlerin arasındaki ilişkiyi saptamaya yönelik Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi yapılmıştır. Maneviyat ve kişilik özellikleri alt boyutlarının birlikte yaşamda anlam üzerindeki etkisini inceleye yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon analizi yapılmıştır. Modele ilişkin çoklu doğrusal regresyon varsayımlarının karşılanma durumunu incelemek amacıyla yordayıcı ve bağımlı değişkenlerin çarpıklık-basıklık (skewness-kurtosis) değerleri, toplu saçılma diyagramı incelenmiştir. Çoklu bağlantı probleminin (multicollinearity) olup olmadığını kontrol etmek için varyans artış faktör (VIF) ve tolerans değerleri hesaplanmıştır. Çalışma değişkenlerin çarpıklık-basıklık (skewness-kurtosis) değerleri incelenmiştir. Bu değerlerin +2.0, -2.0 aralığında olduğu görülmüştür. George ve Mallery’e (2010) göre, çarpıklık-basıklık değerlerinin +2.0, -2.0 aralığında olması normal dağılım için kabul edilebilir bir aralıktır. Çalışma değerlerinin çarpıklık-basıklık değerleri Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2
Çarpıklık-Basıklık Değerleri

Değişken	N	Çarpıklık	Basıklık
Anlam Arayışı	582	-.814	.094
Anlamın Varlığı	582	-.761	-.184
Deneyime Açıklık	582	.109	-.227
Yumuşak Başlılık	582	.032	.233
Sorumluluk	582	.393	.023
Duygusal Dengelilik	582	-.104	-.285
Dışa Dönüklük	582	.022	.494
Manevi Başa Çıkma	582	-.894	-.051

Aşknlık	582	-1.625	1.958
Manevi Yaşantı	582	-.229	-.876
Anlam	582	-1.310	1.320
Manevi Hoşnutluk	582	-.230	-.872
Bağlantı	582	-1.406	.985
Doğayla Uyum	582	-.389	-.561

Bulgular

Çalışmanın temel hipotezini test amacıyla yapılacak analizlere geçmeden önce ön koşul analizler yapılmıştır. Katılımcıların ölçeklerde elde ettiği puanların ortalaması, standart sapma ve puan aralıkları Tablo 3'te, Cronbach's Alpha değerleri Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 3

Örneklemin Ölçeklerden Aldığı Puanların Aralıkları, Standart Sapma ve Ortalama Puanları

Değişkenler	Ort.	S	Puan Aralığı	Min-Max Puan Aralığı
Maneviyat	100.56	21.60	36-135	27-135
Yaşamda Anlam	52.19	11.71	10-70	10-70
Kişilik	41.66	6.80	12-65	10-70

Tablo 4

Maneviyat, Yaşamda Anlam ve Kişilik Ölçekleri Güvenirlik Katsayıları

Değişkenler	Cronbach's Alpha Değeri
Maneviyat	.778
Yaşamda Anlam	.828
Kişilik	.706

Tablo 4 incelendiğinde maneviyat, yaşamda anlam ve kişilik ölçeklerinin Cronbach's Alpha güvenirlilik katsayılarının istenen düzeyde ($> .70$) olduğu görülmektedir. Güvenirlilik testlerinin ardından değişkenlerin arasındaki ilişkiyi ve yönünü belirlemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyon değerleri Tablo 5 ve Tablo 6'da gösterilmektedir

Tablo 5

Maneviyat ve Yaşamda Anlam Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Değerleri

*p < .05, ** p < .01

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Anlam Arayışı	1.00								
2. Anlamın Varlığı	.264**	1.00							
3. Manevi Başa Çıkma	.209**	.455**	1.00						
4. Aşkınlık	.199**	.318**	.669**	1.00					
5. Manevi Yaşantı	.207**	.337**	.737**	.568**	1.00				
6. Anlam	.305**	.531**	.677**	.649**	.565**	1.00			
7. Manevi Hoşnutluk	.007	.641**	.300**	.149**	.188**	.348**	1.00		
8. Bağlantı	.138**	.391**	.742**	.776**	.655**	.669**	.298**	1.00	
9. Doğayla Uyum	.244**	.261**	.431**	.299**	.424**	.432**	.174**	.332**	1

Tablo 5 incelendiğinde maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “manevi hoşnutluk” ile yaşamda anlam alt boyutu olan “anlam arayışı” hariç diğer tüm alt boyutlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Maneviyat ölçeğinin “manevi hoşnutluk” alt boyutu ($r = .641$, $p < .01$) ve “anlam arayışı” alt boyutu ($r = .531$, $p < .01$) ile yaşamda anlam ölçeği alt boyutu olan “anlamın varlığı” arasındaki yüksek düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki dikkat çekmektedir. Yaşamda anlam ölçeği alt boyutu olan “anlam arayışı” ile maneviyat alt boyutları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 6

Kişilik Özellikleri ve Yaşamda Anlam Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Değerleri

*p < .05, ** p < .01

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1. Anlam Arayışı	1.00						
2. Anlamın Varlığı	.264**	1.00					
3. Deneyime Açıklık	.002	-.130**	1.00				
4. Yumuşak Başlılık	.136**	.120*	.004	1.00			
5. Sorumluluk	.098**	-.069	.235**	.116**	1.00		
6. Duygusal Dengelilik	.012	-.014	.209**	.009	.176**	1.00	
7. Dışa Dönüklük	.087*	.053	.156**	.076	.110**	.301**	1.00

Tablo 6 incelendiğinde yaşamda anlam ölçeği alt boyutu olan “anlam arayışı” ile kişilik ölçeği alt boyutlarından “yumuşak başlılık”, “sorumluluk” ve “dışa dönüklük” arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Yine “anlamın varlığı” alt boyutu ile “yumuşak başlılık” arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Yaşamda anlam alt boyutu olan “anlamın varlığı” ile kişilik alt boyutlarından “deneyime açıklık” arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

“Anlam arayışı” alt boyutunun yordayıcı değişkenlerini belirlemek amacıyla Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 7 ve Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 7

Anlam Arayışı Alt Boyutu Yordayıcıları Olarak Maneviyat ve Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p
Sabit	9.150	2.488		3.678	.000**
Deneyime Açıklık	-.124	.115	-.044	-1.077	.282
Yumuşak Başlılık	.223	.116	.077	1.929	.054
Sorumluluk	.173	.132	.054	1.313	.190
Duygusal	-.120	.114	-.044	-1.051	.294
Dengeliklik					
Dışa Dönüklük	.231	.136	.070	1.696	.090
ManeviBaşa Çıkma	.008	.092	.006	.085	.932
Aşknlık	.318	.228	.092	1.397	.163
Manevi Yaşantı	.084	.076	.066	1.096	.273
Anlam	.821	.154	.323	5.333	.000**
Manevi Hoşnutluk	-.149	.071	-.093	-2.089	.037*
Bağlantı	-.346	.115	-.221	-3.009	.003**
Doğayla Uyum	.255	.099	.116	2.577	.010*
$R^2 = .150$	$\Delta R^2 = .132$				
$F = 8.36$	$p = .000$				

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 7 incelendiğinde maneviyat ve kişilik özellikleri alt boyutları değişkenlerinin birlikte, anlam arayışı alt boyutu puanlarındaki toplam varyansın yaklaşık %13’ünü ($R^2 = 0.150$, $\Delta R^2 = 0.132$, $F_{(12,582)} = 8.36$, $p < .001$) açıkladığı görülmektedir. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına bakıldığında maneviyat alt boyutlarından anlam ($t = 5.333$, $p < .001$), doğayla uyum ($t = 2.577$, $p < .05$) değişkenlerinin anlam arayışı üzerinde pozitif yönde, bağlantı ($t = -3.009$, $p < .01$) ve manevi hoşnutluk ($t = -2.089$, $p < .05$) alt boyutlarının ise negatif yönde anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Kişilik özellikleri alt boyutlarının anlam arayışı üzerinde anlamlı bir yordayıcılığı bulunmamaktadır.

Tablo 8

Anlamın Varlığı Alt Boyutu Yordayıcıları Olarak Maneviyat ve Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	-1.480	1.905		-.777	.438
Deneyime Açıklık	-.134	.088	-.046	-1.517	.130
Yumuşak Başlılık	.089	.089	.030	1.009	.313
Sorumluluk	.024	.101	.007	.234	.815
Duygusal	.012	.087	.004	.134	.894
Dengelik					
Dışa Dönüklük	.034	.104	.010	.327	.744
ManeviBaşa Çıkma	.196	.070	.146	2.784	.006**
Aşkınlık	.055	.174	.015	.318	.751
Manevi Yaşantı	.026	.058	.020	.444	.657
Anlam	.829	.118	.314	7.029	.000**
Manevi Hoşnutluk	.848	.055	.509	15.533	.000**
Bağlantı	-.172	.088	-.106	-1.958	.051
Doğayla Uyum	-.024	.076	-.011	-.319	.750
$R^2 = .536$	$\Delta R^2 = .526$				
$F = 54.834$	$p = .000$				

$p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 8 incelendiğinde maneviyat ve kişilik özellikleri alt boyutları değişkenlerinin birlikte, anlamın varlığı alt boyutu puanlarındaki toplam varyansın yaklaşık %53'ünü ($R^2 = 0.536$, $\Delta R^2 = 0.526$, $F_{(12,582)} = 54.834$, $p < .001$) açıkladığı görülmektedir. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına bakıldığında maneviyat alt boyutlarından manevi başa çıkma ($t = 2.784$, $p < .01$), anlam ($t = 7.029$, $p < .001$) ve manevi hoşnutluk ($t = 15.533$, $p < .001$) değişkenlerinin anlamın varlığı üzerinde pozitif yönde anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Kişilik özellikleri alt boyutlarının anlamın varlığı üzerinde anlamlı bir yordayıcılığı bulunmamaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan analizler sonucunda yaşamda anlam ölçeği ile maneviyat ölçeği alt boyutlarından “manevi başa çıkma”, “bağlantı”, “manevi yaşantı”, “anlam”, “aşkınlık”, “doğayla uyum” boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Maneviyat ölçeği alt boyutu olan “manevi hoşnutluk” ile “anlamın varlığı” alt boyutu arasında anlamlı ilişki görülürken, “anlam arayışı” boyutu ile herhangi bir anlamlı ilişki görülmemiştir. Bu durumda yaşamda anlam düzeyi yüksek olan ergenlerin maneviyat düzeylerinin de yüksek olacağı söylenebilir. Özellikle “manevi hoşnutluk” ve “anlam” alt boyutlarının yaşamda anlam alt boyutu olan “anlamın varlığı” ile yüksek düzeyde pozitif yönlü ilişkisi bulunmaktadır. Çoklu doğrusal regresyon analizinin sonuçlarına göre, maneviyat alt boyutlarından “anlam” ve “doğayla uyum” değişkenleri anlam arayışı üzerinde pozitif yönde yordayıcıdır. Anlam boyutu görece en fazla yordayıcıdır.

Literatür incelendiğinde yaşamda anlam ile maneviyat arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların mevcut olduğunu görmekteyiz. Topuz'un (2016) gençler üzerinde yaptığı araştırmaya göre yaşamın mevcut anlamını

yordayan en önemli değişkenin dini Őuur değişkeni olduğu görülmüştür. Yaşamın anlamı ile dini değerler değişkeni arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yine Peker'in (2014), 591 genç ile yaptığı araştırmanın sonucuna göre öznel dindarlığın yaşamda anlam varlığını ve anlam arayıŐını pozitif yönde etkilediği görülmüştür. akmak'ın (2018) lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, din kültürü eğitiminin anlam arayışı alt boyutunu yordadığı görülmüştür. Yapılan birçok araştırmaya göre dindarlık düzeyi arttıķa anlamlılık düzeyinin arttığı görülmektedir (Bahadır,1999: Aksoy, 2019).

Araştırmanın bir diğer değişkeni olan kişilik alt boyutlarından "yumuşak başlılık", "sorumluluk" ve "dışa dönüklük" ile yaşamda anlam alt boyutu olan "anlam arayışı" arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki mevcuttur. Bu durumda yumuşak başlılık, dışa dönüklük, sorumluluk düzeyi arttıķa anlam arayışı düzeyinin artacağı söylenebilir. Yaşamda anlam leğinin bir baŐka alt boyutu olan anlam varlığının "yumuşak başlılık" ile pozitif yönlü, "deneyime açıklık" ve "sorumluluk" ile negatif yönlü anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Çoklu regresyon analizlerinin sonucuna göre kişiliğin yaşamda anlam üzerinde yordayıcı etkisi olmadığı görülmüştür.

Literatürde kişilik ile yaşamda anlam arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar mevcuttur. Schnell ve Becker'ın (2006) araŐtırmasına göre kendini aŐma yeteneğine sahip kiŐilerin ve dışa dönük bireylerin hayatta daha fazla anlam bulma eğiliminde oldukları görülmüştür.

Steger vd., (2008) yaptıkları araştırmada dışa dönüklük ile yaşamda anlamın ilişkili olduğunu tespit etmiŐlerdir. Yine Jaarsma vd., (2007) araŐtırmalarında "dışa dönüklük" ile "uyumluluk" kişilik özelliklerinin yaşamda anlam ile orta derece ilişkili olduğu sonucuna varmıŐlardır.

Çalışmanın amacı yaşamda anlam, maneviyat ve kişilik arasındaki ilişkiyi incelemektir. Yapılan analizler sonucunda yaşamda anlam ile maneviyat arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Maneviyat değişkeninin alt boyutlarından olan "anlam" ve "doğayla uyumu" boyutlarının anlam arayışı üzerinde pozitif yönde yordayıcı olduğu sonucuna varılmıştır. Yine aynı Şekilde yaşamda anlam ile kişilik arasında da anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ancak kişiliğin yaşamda anlam üzerinde yordayıcı bir etkisi olmadığı bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçlarına göre yaşamda anlam ile maneviyat arasında pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. Bu açıdan okullarda yapılan rehberlik çalıŐmalarında maneviyat temelli çalıŐmaların arttırılması önerilmektedir. Diğer yandan yaşamda anlamın kişinin psikolojik sağlıklılığını arttırdığı bulgusu dahilinde psikolojik hizmetlerde Logoterapi ilkelerine yer verilmesi olumlu yönde etki edecektir.

Kaynakça

- Ağılkaya Şahin, Z. (2020). *Psikoloji ve Psikoterapide Din*. İstanbul: Çamlıca
- Aksoy, E. "Yetişkinlik döneminde hayatı anlamlandırma ve dindarlık ilişkisi: Gaziantep örneğinde", Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Atak, H. (2013). On-Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Türk Kültürü'ne uyarlanması. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 50, 312-319.
- Bahadır, A. "Hayatın anlam kazanmasında psiko-sosyal faktörler ve din", Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Baker, D. C. (2003). Studies of the inner life: The impact of spirituality on quality of life. *Quality of Life Research*, 12(1), 51-57.
- Bonelli, R., Koenig, H. D., Rosmarin, D. H., Vasegh, S., & Kimter, Ç. N. Depresyonda Dinî ve Manevî Faktörler Araştırmaları Biraraya Getirme ve Değerlendirme. *Dini Araştırmalar*, 16(43 (16-12-2013)), 224-244.
- Brown, D. R., Carney, J. S., Parrish, M. S., & Klem, J. L. (2013). Assessing spirituality: The relationship between spirituality and mental health. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 15(2), 107-122.
- Bulman, R. J., & Wortman, C. B. (1977). Attributions of blame and coping in the "real world": Severe accident victims react to their lot. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 351-363.
- Burger, J. M. (2016). *Kişilik: Psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri*. (E. Sarıoğlu, Çev. Ed.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. (H. Ekşi, Çev.Ed.). Edam: İstanbul.
- Çakmak, A. "Lise Öğrencilerinde DKAB Eğitimi ile Hayatı Anlamlandırma Arasında Dindarlık ve Sorumluluğun Aracılık Rolünün İncelenmesi", Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2018.
- Çamur, Z. "Yaşamda Anlam ve Dindarlık İlişkisi (Geç Ergenlik Dönemi)", Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları. Ankara: Pegem Akademi.
- Dedeli, Ö. & Karadeniz, G. (2009). Kanser ağrısının kontrolü ile psikososyal-spiritüel modelin birleştirilmesi, *Ağrı Dergisi*, 21(2), 45-53.
- Düzgüner, S. "Maneviyat Algısı ve Diğerkâmlıkla İlişkisi: Kan Bağışi Örneğinde Türkiye ve Amerika Karşılaştırmalı Nitel Bir Araştırma", Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Edwards M. J., & Holden R. R. (2001). Coping, meaning in life, and suicidal manifestations: Examining gender differences. *Journal of Clinical Psychology*, 59(10), 1133-1150.
- Eksi, H. & Okan, N. (2021). Gençlerde maneviyat ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şemaların moderatör etkisi. *Bilimname*, 2021 (44), 521-546.
- Eryılmaz, A. "Başa çıkma stratejilerinin kişilik özellikleriyle ergen öznel iyi oluşu arasındaki aracı rolü", Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2009.
- Frankl, V. E. *İnsanın anlam arayışı*. çev. Selçuk Budak. İstanbul: Okuyan Us. 2012.
- Fry, P. S. (2000). Religious involvement, spirituality and personal meaning for life: Existential predictors of psychological wellbeing in communityresiding and institutional care elders. *Aging & Mental Health*, 4 (4), 375-387.

- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson
- Hage, S. (2006). A closer look at the role of spirituality in psycholog training programs. *Professional Psychology: Research and ptractice*, 31(3), 303-310.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E. (2010) *Multivariate Data Analysis*. 7th Edition, Pearson, New York.
- Harlow, L. L., Newcomb, M. D., & Bentler, P. M. (1986). Depression, self-derogation, substance use, and suicide ideation: Lack of purpose in life as a mediational factor. *Journal of Clinical Psychology*, 42(1), 5-21.
- HODGES S. (2002). Mental health, depression and dimensions of spirituality and religion. *Journal of Adult Development*, 9, 109-115.
- Horozcu, Ümit. (2010). Tecrübî Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki, *Milel ve Nihal*, 7 (1), 209-240.
- Jaarsma, T. A., Pool, G., Ranchor, A. V., & Sanderman, R. (2007). The concept and measurement of meaning in life in Dutch cancer patients. *Psycho-oncology*, 16(3), 241-248.
- Kıraç, F. (2013). Üniversite öğrencilerinde dindarlık eğilimi ve anlam duygusu, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mukaddime Dergisi, 7(7), 165- 177.
- Klefaras, G., & Katsogianni, I. (2012). Spirituality, meaning in life, and depressive symptomatology in individuals with alcohol dependence. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 14(4), 268-288.
- Lawler, K. A. ve Younger, J. W. (2002). Theobiology: An analysis of spirituality, cardiovascular responses, stress, mood, and physical health. *Journal of Religion and Health*, 41(4), 347-362.
- Leigh, J., Bowen, S., & Marlatt, G. A. (2005). Spirituality, Mindfulness and Substance Abuse. *Addictive behaviors*, 30(7), 1335-1341.
- Marsh, A., Smith, L., Piek J. & Saunders, B. (2003). The purpose in life scale: Psychometric properties for social drinkers and drinkers In alcohol treatment. *Educational and Psychological Measurement*, 63, 859-871.
- Mascaro, N. & Rosen, D.H. (2005). Existential meaning's role in the enhancement of hope and prevention o f depressive symptoms. *Journal o f Personality*, 73(4), 985- 1013.
- Mutluer, S. (2006). Özgüven oluşmasında manevi değerlerin rolü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Okan, N., & Ekşi, H. (2017). Logoterapi ve Maneviyat İlişkisi. H. Ekşi (Der.), Psikoterapi ve Psikolojik Danışmada Maneviyat Kuramlar ve Uygulamalar, Kaknüs: İstanbul,163-184.
- Özdevecioğlu, M. (2002). Kamu ve Özel Sektör Yöneticileri Arasındaki Davranışsal Çalışma Koşulları ve Kişilik Farklılıklarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19, 115-134.
- Park, N. & Peterson, C. (2006). Character strengths and happiness among young children: Content analysis of parental descriptions. *Journal of Happiness Studies*, 7, 323-341.
- Philips, W. (1980). Purpose in life, depression and locus of control. *Journal of Clinical Psychology*, 36 (3), 661-667
- Robak, R. W., & Griffin, P. W. (2000). Purpose in life: What is its relationship to happiness, depression, and grieving?. *North American Journal of Psychology*, 2, 113-119.
- Schnell, T. ve Becker, P. (2006). *Personality and meaning in life. Personality and Individual Differences*, 41(1), 117-129.
- Steger M. F., & Kashdan T. B. (2007). Stability & specificity of meaning in life and life satisfaction over one year. *Journal of Happiness Studies*, 8, 161-179.
- Steger, M. F., Kashdan, T. B., Sullivan, B. A. ve Lorentz, D. (2008). Understanding the search for meaning in life: Personality, cognitive style, and the dynamic between seeking and experiencing meaning. *Journal of Personality*, 76(2), 199-228

- Şirin, T. (2018). Maneviyat Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 13(18), 1283 – 1309.
- Terzi, Ş., Tekinalp, B., & Leuwerke, W. (2011). *Yaşamdaki Anlam Ölçeği'nin çeşitli yaş gruplarına göre psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi*. XI, Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Ege Üniversitesi, İzmir, 3-5.
- Topuz, İ. (2016). Yaşamın Anlamı ve Din: Gençler Üzerinde Bir Araştırma. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 540-560.
- Whitworth, B. S. (2008). Is there a relationship between personality type and preferred conflict-handling styles? An exploratory study of registered nurses in southern Mississippi. *Journal of Nursing Management*, 16(8), 921-932.
- Wulff, D. (2006). Transpersonel (Benötesi) Psikoloji (A. U. Mehmedoğlu, S. Uysal, Çev.). *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (31), 243- 254
- Zinnbauer, B. J., Pargament, K. I., Cole, B., Rye, M. S., Butter, E. M., Belavich, T. G., Hipp, K. M., Scott, A. B., & Kadar, J. L. (1997). Religion and spirituality: Unfuzzifying the fuzzy. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 36(4), 549–564.